

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

(1848—1941)

Τὴν 25 Φεβρουαρίου 1946 ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία ἐτέλεσεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι. Κατὰ τοῦτο ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας κ. Κωνσταντῖνος Ἀμαντος εἰσηγούμενος εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις, μέγας ἐπιστήμων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεχθῆ τὴν Κατοχὴν τῶν Γερμανῶν, Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων καὶ ἀπέθανε τὴν 26ην Ἰουνίου 1941 ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν βαρβαρικὴν εἰσβολήν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία, τῆς ὁποίας ὁ Χατζιδάκις ὑπῆρξεν ἓκ τῶν κυριωτάτων ἰδρυτῶν καὶ ἐπὶ δεκαετηρίδας πρόεδρος, ἐνόμισε καθῆκον τῆς νὰ τελέσῃ τοῦλάχιστον τὸ μνημόσυνον, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τελεσθῆ ἐπὶ τῆς Κατοχῆς τῶν βαρβάρων. Ἐκ μέρους τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας εὐχαριστῶ τὸν Σύλλογον «Παρνασσόν», διότι μᾶς βοηθεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις ὑπῆρξε μία ἐπιστημονικὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὑπῆρξεν ἄξιός τῆς ἡρωϊκῆς νήσου Κρήτης.

Μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸν 16^{ον} καὶ 17^{ον} αἰῶνα εἶναι εὐνόητον ὅτι ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῶν σοφῶν πρὸς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ ἡ νεωτέρα τουρκοκρατουμένη τότε Ἑλλὰς καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦσαν περιφρονημέναι καὶ ἄγνωστοι. Καὶ μεγάλοι ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ Γάλλος Δουκάγγιος καὶ ἄλλοι, ἐθεώρουν τὴν νέαν Ἑλληνικὴν βάρβαρον καὶ χυδαίαν (ὅπως τὴν θεωροῦν καὶ σήμερον ἀκόμη ὀλίγοι καθυστερημένοι σοφοί, δυστυχῶς καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας).

Ἀπὸ τὴν νέαν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ προέλθῃ ἡ διαμαρτυρία κατὰ τῆς ὕβρεως καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ διαφώτισις καὶ αὐτὸ συνέβη. Ὁ μεγαλύτερος ὄλων τῶν νεωτέρων φιλολόγων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν γνώμην μου, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, καὶ ὁ μεγαλύτερος ἴσως τῶν νεωτέρων γλωσσολόγων, ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις, ἀνήρρεσαν τὴν ἀμαθῆ θεωρίαν

περὶ τῆς βαρβάρου τάχα καὶ χυδαίας γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ χιλιετηρίδας τὴν ὁμιλεῖ, τὴν διετύπωσεν εἰς ἄπειρον φραστικὸν πλοῦτον, εἰς ποίησιν, ἣ ὁποία ζῆ ἐπὶ ὀλοκλήρους χιλιετηρίδας. Διὰ μακροῦς καὶ γονιμωτάτης ἐπιστημονικῆς ἐργασίας ὁ Χατζιδάκις ἐξήγησε τὰ φαινόμενα τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἣ ὁποία κατὰ μέγα μέρος ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τῆς ἀρχαίας, ἐν μέρει δὲ ἐδημιούργησε νέους τύπους καὶ νόμους, ἠπλοποίησεν ἢ ἀνέλυσε παλαιότερα φαινόμενα. Ὅλα αὐτὰ ἐγίναν ἤδη πρὸ χιλίων ἢ χιλίων πεντακοσίων ἐτῶν καὶ αἱ γνῶμαι τοῦ Fallmerayer περὶ Σλαβικῆς ἢ ἄλλης ξένης ἐπιδράσεως εἰς τὴν γλώσσαν εἶναι πλέον ἐντροπῆ καὶ νὰ μνημονεύονται κἂν.

Ἡ ἐργασία τοῦ Χατζιδάκι περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀποτελεῖ ὀλοκλήρον ἐπιστήμην, ἔδειξε τὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν αἰώνων, ἔδειξε πόσον ἡ νέα Ἑλληνικὴ δύναται νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἀρχαίαν, ὅπως καὶ ἡ ἀρχαία τὴν νέαν. Εἰς τὸ ἐξῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξετάζωνται παλαιότεραι ἢ νεώτεραι περίοδοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μεμονωμέναι. Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα παρὰ τὰς διαλέκτους, ἀρχαίας καὶ νέας, παρὰ τὰς μεταβολὰς τοῦ χρόνου ἀποτελεῖ ἐνότητα, τὴν ὁποίαν ὀφείλου νὰ γνωρίζουν οἱ φιλόλογοι τοῦλάχιστον.

Ἀλλὰ τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν τοῦ Χατζιδάκι περὶ συνεχείας καὶ ἐνότητος τῆς Ἑλλ. γλώσσης ἔχουν, ὡς εἶναι αὐτονόητον, καὶ ἐθνικὴν σημασίαν. Εἰδικώτερον ὁ Χατζιδάκις ἠσχολήθη μὲ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησαν καὶ τὰς ξένας προπαγάνδας. Αἱ μελέται του περὶ τῆς ἑλληνικότητος τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐπεβλήθησαν, δὲν εἶναι δὲ εὐκόλον πλέον νὰ ἰσχυρίζωνται αἱ ξένοι προπαγάνδαι ὅτι ἡ Μακεδονία πρέπει νὰ γίνῃ αὐτόνομος, διότι τάχα οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἕλληνες.

Ἐπὶ ἐξήκοντα σχεδὸν ἔτη εἰργάσθη ἐπιστημονικῶς ὁ Χατζιδάκις μὲ ἐπιμονὴν καὶ τάξιν μοναδικήν, οὐδέποτε διεταράχθη ἡ ὥρα τῆς ἐργασίας ἢ τοῦ περιπάτου ἢ ἡ ἐπίσκεψις κατὰ τὸ Πάσχα τῆς Κρήτης, ἐν ὧσφ ἔζη ὁ πατὴρ του. Ὡς ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὸ ἔργον τοῦ Χατζιδάκι οἱ νέοι Ἕλληνες ἐπιστήμονες, ὡς ἔχουν ὑπ' ὄψιν ὅτι μόνον μακρὰ, ἐπίμονος, μεθοδικὴ ἐργασία ὀδηγεῖ εἰς μεγάλα ἐπιστημονικὰ ἀποτελέσματα.

Ὄνομάσαμεν τὴν ἐπιστήμην τοῦ Χατζιδάκι ἐθνικὴν, ἀλλὰ τὴν ἀκραιφνῆ ἑλληνικότητα τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Κρητός φανερῶνει καὶ ἡ λοιπὴ δράσις του.

Ὡς νέος ἀκόμη ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ἔπειτα δὲ ὡς πεντηκοντούτης πλέον ἐπολέμησε καὶ κατὰ τὸ 1897

καὶ ἀπεδείχθη οὕτω ἄξιος γόνος τῆς Κρήτης, τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας διεξήγαγεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μοναδικούς ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἰταλῶν (Βενετῶν), κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τελευταίως κατὰ τῶν Γερμανῶν. Ἴσως οὐδὲν ἄλλο τμήμα τῆς Εὐρώπης ἔχυσε τόσον αἷμα, ἔδωκε τόσους μάρτυρας καὶ ἥρωας.

Τὴν ἰδιαιτέραν ἀγάπην τοῦ Χατζιδάκι πρὸς τὴν πατρίδα του δεικνύει καὶ ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, τὴν ὁποῖαν εὐρίσκομεν εἰς τὸ περιοδικὸν «*Πάτρια*» τοῦ Κρητῆς Ἰωάννου Δαμβέργη. Εἰς τὰ «*Πάτρια*» ἐδημοσίευσεν ὁ Χατζιδάκις ἀναμνήσεις καὶ ἀνέκδοτα ἀπὸ τὰς Κρητικὰς ἐπαναστάσεις καὶ ἀπὸ τὴν Κρητικὴν ἱστορίαν καὶ τὸ πολυτιμον αὐτὸ ὕλικόν πρέπει νὰ συγκεντρωθῆ καὶ νὰ καταστῆ προσιτὸν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινόν, διότι ἀποτελεῖ δόξαν τῆς Κρήτης.

Εἰς τὴν συνήθη του ἀκούραστον ἐπιμονὴν καὶ ἀφοσίωσιν ὀφείλομεν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας, ἡ ὁποία εἶναι ὑπερήφανος, διότι τιμᾷ σήμερον τὴν μνήμην τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι. Ἐπὶ δεκαετηρίδας ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας διετήρησε καὶ διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «*Ἀθηνᾶ*», τὸ κυριώτερον φιλολογικὸν περιοδικὸν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅπου ἐδημοσίευσεν καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐργασιῶν του. Τὸ 1940 ἐξεδόθη ὁ πεντηκοστὸς τόμος τῆς «*Ἀθηνᾶς*» καὶ κατόπιν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων διέκοψε καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Ἀνασυγκοιτηθεῖσα αὕτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν φιλοδοξεῖ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι καὶ τῶν συνεργατῶν του καὶ ἐλπίζει ὅτι ἡ Σεβαστὴ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία βοηθεῖ καὶ ὀλιγώτερον σπουδαῖα σωματεῖα καὶ περιοδικά, δὲν θὰ ἀρνηθῆ τὴν συνδρομὴν τῆς διὰ τὴν συνέχισιν τῆς «*Ἀθηνᾶς*» καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι, ὁ ὁποῖος ἔδειξεν ὅτι ἡ Κρήτη δὲν εἶναι μόνον ἡ πατρίς ἀτελευτήτων ἡρώων καὶ μαρτύρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγάλων σοφῶν διεθνoῦς ἀξίας.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ

Μετὰ τὸν κ. Πρόεδρον ὠμίλησεν ἐκτενῶς ὁ Σύμβουλος τῆς Ἑταιρείας κ. Ἀνθιμος Παπαδόπουλος καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ὅταν γράφῃ κανεὶς τὸν βίον μεγάλου ἀνδρός, εἶναι πρέπον νὰ μὴ ἀρχίσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν χρονολογίαν τῆς γεννήσεως. Ἐφόσον εἶναι δυνατόν, ἀξίζει νὰ εἴπῃ μερικὰ καὶ διὰ τοὺς προγόνους του. Τοῦτο εἶναι τόσον μάλλον ἀναγκαῖον, καθόσον συμβαίνει πολλάκις ὁ ἰδιωτικὸς καὶ δημόσιος καὶ ἐπιστημονικὸς βίος καὶ ὁ χαρακτήρ ἐν γένει τοῦ